HÜSEYN BİN SÂLİH (İbn-i Hayran)

Şafiî mezhebi âlimlerinden. İsmi Hüseyn bin Sâlih bin Hayrân'dır. Künyesi, Ebû Ali'dir. Bağdâd'da yetişen âlimlerin en büyüklerindendir. Zühd, vera' ve takvâ sahibiydi. 310 (m. 923) senesi Zilhicce ayının 17'sinde Salı gecesi vefât etti. Vefâtı hakkında başka târihler de bildirilmektedir.

İbn-i Hayran, vera' sahibi olan fakîhlerin büyüklerindendir. Zamanındaki Şafiî âlimlerinin imâmı olup, fazîlet bakımından onların en üstünlerindendi. Abbasî halifesi Muktedirin zamanında kadılık teklif edilince, yapamıyacağını söyledi. Vezir Ebü'l-Hasen Ali bin Îsâ, onu kendi yerine vekîl edeceğini, bu husûsta düşünüp karar vermesini söyledi ve dedi ki: "Ben bununla, bizim zamanımızda kendi yerimize vekîl bırakabilecek ve kendisine kadılık görevi verilebilecek bir kimsenin var olduğunun, fakat onun da bunu yapmadığının bilinmesini istedim."

İbn-i Hayran'ın kadılık vazîfesini kabûl etmemesi, Eshâb-ı kiram zamanındaki şu hâdiseye benzemektedir: Hazreti Osman (radıyallahü anh), Abdullah bin Ömer'i çağırdı ve "Derhal git ve kadılık vazîfesine başla!" dedi. O da: "Ey mü'minlerin emîri! Beni bu vazîfeden affetmez misiniz?" dedi. Halife de: "Hayır, hemen git kadılık vazîfesini yerine getir!" dedi. İbn-i Ömer de: "Acele etme, ey mü'minlerin emîri! Sen, Resûlullah efendimizin (Allahü teâlânın azâb etmesinden korunmak isteyen kimse, Muâz bin Cebel'in emirlerine sarılsın) buyurduğunu işitmedin mi?" dedi. Halife Osman (radıyallahü anh) da "Evet, işittim" deyince, o da: "Bunun için ben kadı olmaktan Allahü teâlâya sığınıyorum" dedi. Halife Osman (radıyallahü anh) da: "Baban Ömer, insanlar arasında kadılık yaptığı hâlde, seni bundan alıkoyan şey nedir?" diye sordu. O da: "Benim bu vazîfeyi kabûl etmeme mâni olan şey, Resûlullahın: (İnsanlar arasında kadı olup da, bilmeden hüküm veren kimsenin yeri Cehennemdir) buyurmasıdır" diye cevap verdi.

Hüseyn bin Muhammed el-Keşfülî diyor ki, "Halife Muktedir-billah'ın veziri Ali bin Îsâ, Ebû Ali bin Hayran'ın kendisine teklif edilen "Kâdı'l-kudât'lık, ya'nî Başkadılık (Temyiz reîsliği) görevini kabûl etmesini emretti. O ise, kaçıp evine gizlendi. Vezir adamlarına, onun kapısı önünde onaltı gün nöbet tutturup dışarı çıkarmadı. Komşuları vâsıtası ile karşıladığı suya olan ihtiyâcı çok arttı. Bu durum vezire ulaştı. O da, serbest bırakılmasını emretti ve birçok kimsenin hazır bulunduğu meclisinde: "Biz Ebû Ali hakkında; hayırdan, iyilikten başka birşey düşünmedik. Memleketimizde, doğu ile batı arasında Kâdı'l-kudâtlık yapabilecek bir zâtın bulunduğunu, fakat bunu kabûl etmediğini göstermek istedik" dedi.

Büyük fıkıh âlimi Abdülmelik bin Muhammed bin Adî el-İsterâbâdî, onun hakkında diyor ki; "O, müslümanların her husûsta kendisine müracaat ettiği en büyük âlimlerden birisiydi. Hadîs ilminde hafız idi. Ya'nî, yüzbinden çok hadîs-i şerîfi senetleriyle ve râvileriyle ezberlemişti."

□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□

1) Tabakât-üş-Şâfiiyye cild-3, sh. 271

2) El-Bidâye ven-nihâye cild-11, sh. 71

3) Târih-i Bağdâd cild-8, sh. 53

4) Şezerât-üz-zeheb cild-2, sh. 287

5) Vefeyât-ül-a'yân cild-2, sh. 133